

**PROFESORA KĀRLA DIŠLERA
XXII KONSTITUCIONĀLO TIESĪBU TIESAS PROCESA IZSPĒLES**

komandas

Jēčetri

Analīze par Satversmes tiesas 2027. gada 1. augustā ierosināto lietu Nr. 2027-111-11 “Par Saeimas 2005. gada 15. decembra likuma “Grozījums Latvijas Republikas Satversmē”” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes ievada ceturtajai rindkopai, Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam un Latvijas Republikas Satversmes 77. pantam”.

Saeimas pozīcija

RĪGA 2020

Saturs

SAĪSINĀJUMI	3
KĀZUSA ATRISINĀŠANAI BŪTISKO FAKTU IZKLĀSTS	4
KOPSAVILKUMS	6
PROCESUĀLA RAKSTURA JAUTĀJUMI	7
Tiesvedības izbeigšana saistībā ar prezidenta faktiski iesniegto konstitucionālo sūdzību	7
Tiesvedības izbeigšanas saistībā ar lietas piekritību	10
Tiesvedības izbeigšana saistībā ar grozījumu likuma atbilstību ievadam	12
POLITISKĀS IZŠĶIRŠANĀS JAUTĀJUMS	15
ATBILSTĪBA IEVADA CETURTAJAI RINDKOPAI UN SATVERSMES 1. PANTAM	18
ATBILSTĪBA SATVERSMES 77. PANTAM	20
LŪGUMS SATVERSMES TIESAI	26
NORMATĪVO AKTU UN IZMANTOTĀS LITERATŪRAS SARAKSTS	27

SAĪSINĀJUMI

2005. gada 15. decembra likumu “Grozījums Latvijas Republikas Satversmē”	Grozījumu likums
Eiropas Cilvēktiesību konvencija	ECK
Eiropas Cilvēktiesību tiesa	ECT
Eiropas Savienības tiesa	EST
Latvijas Republikas Saeima	Saeima
Latvijas Republikas Satversme	Satversme
Satversmes tiesas likums	STL
Valsts prezidents Jānis Smirnovs	Pieteicējs

KĀZUSA ATRISINĀŠANAI BŪTISKO FAKTU IZKLĀSTS

- [1] Jānis Smirnovs jau vairākus gadus dzīvo kopā ar sava dzimuma partneri. Viņš kopā ar savu partneri apmeklē publiskus pasākumus un intervijās presē regulāri un brīvi stāsta par savām attiecībām tai skaitā par to, ka jau 2020. gadā ar savu partneri ir salaulāties Dānijā.
- [2] Jānis Smirnovs arī vairākkārt izteicies, ka, tiklīdz tas Latvijā būs tiesiski iespējams, abi dzīvesbiedri labprāt “apprecētos” arī Latvijā.
- [3] 2027. gadā Latvijas normatīvajos aktos joprojām nav paredzēta iespēja viena dzimuma pāriem reģistrēt savas attiecības. Laulība ir tiesiski pieļauta tikai starp vīrieti un sievieti.
- [4] 20 Saeimas opozīcijas deputāti kopā ar valdošās koalīcijas partijas “Latvija un mēs” pārstāvošo deputātu Jāni Smirnovu bija izstrādājuši likumprojektu “Partnerattiecību reģistrācijas likums” un iesnieguši to Saeimā. Likumprojekts paredzēja tiesisko regulējumu pāriem, kuri dzīvo kopā, bet nav salaulājušies.
- [5] Jānis Smirnovs pēc Saeimas balsojuma par šo jautājumu nevēlējās izteikties, un no visām intervijām atteicās. Daudziem bija skaidrs, ka Jānis Smirnovs bija tik nerunīgs par sev personiski nozīmīgo jautājumu tikai tādēļ, ka viņš tobrīd tika uzskatīts par reālāko kandidātu uz Valsts prezidenta amatu, un nevēlējās savas izredzes uz šo augsto amatu pasliktināt ar sava viedokļa izteikšanu.
- [6] 2027. gada 1. jūnijā Jānis Smirnovs tika ievēlēts par Valsts prezidentu.
- [7] Jau nākamajā dienā pēc svinīgā solījuma došanas – 2027. gada 9. jūlijā – Valsts prezidents Jānis Smirnovs vērsās Satversmes tiesā. Pieteikums tika iesniegts, pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 17. panta pirmās daļas 1. punktu. Ar pieteikumu Valsts prezidents Jānis Smirnovs apstrīdēja Saeimas 2005. gada 15. decembra likumu “Grozījums Latvijas Republikas Satversmē”, ar kuru grozīts Satversmes 110. pants, atbilstību Satversmes ievada vārdiem “Latvija kā demokrātiska, tiesiska [...] valsts balstās uz cilvēka cieņu un brīvību [...]”, Satversmes 1. pantam un Satversmes 77. pantam.

- [8] Ar Satversmes tiesas 4. kolēģijas 2027. gada 1. augusta lēmumu ierosināta lieta Nr. 2027-111-11. Kolēģijas lēmuma rezolutīvā daļa formulēta šādi: - “Ierosināt Satversmes tiesā lietu “Par Saeimas 2005. gada 15. decembra likuma “Grozījums Latvijas Republikas Satversmē”” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes ievada ceturtajai rindkopai, Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam un Latvijas Republikas Satversmes 77. pantam”.

KOPSAVILKUMS

- [1] Tiesvedība būtu izbeidzama, jo Valsts prezidents nevar iesniegt konstitucionālo sūdzību, Satversmes tiesa nevar izskatīt viena juridiskā spēka tiesību normu atbilstību citām tāda paša juridiskā spēka tiesību normām, Satversmes ievads ir tikai interpretācijas palīg līdzeklis un Satversmes tiesa nevar izskatīt tiesību normu atbilstību Satversmes ievadam.
- [2] Tiesu varai nav pilnvaru izšķirties šajā jautājumā, jo šis ir tiesībspolitisks jautājums un izšķiršanās par šādiem jautājumiem ir demokrātiski leģitimēta likumdevēja uzdevums.
- [3] Saeima, pieņemot grozījumu likumu, ir respektējusi un ievērojusi cilvēka cieņas ievērošanas principu, jo viendzimuma partneru laulības aizliegums Latvijā pastāvēja jau pirms šā institūta nostiprināšanas Satversmē.
- [4] Grozījumu likums paredzēja tikai laulības definīcijas konkretizēšanu Satversmes tekstā. Laulības jēdzienā neietilpst partnerattiecību reģistrēšanas institūts, turklāt pēdējais ir valsts īpaša prerogatīva radīt citas juridisko attiecību formas.
- [5] Nepamatoti ir runāt par cilvēka cieņas principa ierobežošanu, t.i., Satversmes 1. panta satura grozīšanu pēc būtības, jo likumdevējs ar Grozījumu likumu tikai nostiprināja un konkretizēja pastāvošo tiesisko realitāti ar augstāka ranga tiesību normu, nevis izveidoja jaunu institūtu, ar kura palīdzību ierobežoja agrāk pastāvošās tiesības. Satversmes 1. panta tvērums pēc būtības netika grozīts. Šī iemesla dēļ nepamatoti ir runāt arī par tautas nobalsošanas nepieciešamību Satversmes 77. panta sakarā.
- [6] Grozījumu likums ir pieņemts, ievērojot normatīvajos aktos paredzēto kārtību. Grozījumu likuma leģitīmais mērķis ir sabiedrības tikumības aizsardzība. Sabiedrības tikumība var tikt nodrošināta tikai ar esošo Satversmes 110. panta redakciju. Grozījumu likums atbilst samērīguma principam.

PROCESUĀLA RAKSTURA JAUTĀJUMI

Tiesvedības izbeigšana saistībā ar prezidenta faktiski iesniegto konstitucionālo sūdzību

- [1] Pieteicējs Pieteikumu Satversmes tiesā iesniedza, pamatojoties uz STL¹ 17. panta pirmās daļas 1. punktu. STL 17. pants piešķir Satversmes tiesai kompetenci izskatīt atsevišķu valsts varas institūciju vai amatpersonu pieteikumus par tiesību normu atbilstību augstāka juridiskā spēka tiesību normai publisko interešu labad, turklāt šādiem iesniedzējiem nav savu individuālo interešu.² Šāda atziņa ir nostiprinājusies Satversmes tiesas judikatūrā, kurā nošķir tiesību normu abstrakto kontroli no konstitucionālās sūdzības.³ Galvenās atšķirības, kas nošķir konstitucionālo sūdzību no abstraktās kontroles, ir konstitucionālās sūdzības subjekta pamattiesību aizskāruma pierādīšana, subsidiaritātes principa ievērošana, termiņi.⁴ Savukārt, abstraktās kontroles subjektiem, piemēram, Valsts prezidentam, šādas prasības STL nav noteiktas.
- [2] Ņemot vērā Satversmes tiesas atziņas, Pieteicēja, kā Valsts prezidenta, mērķim vērsties Satversmes tiesā būtu jāatšķiras no konstitucionālās sūdzības mērķa. Konstitucionālā sūdzība ir vērsta uz konkrētas personas pamattiesību aizsardzību un tiek iesniegta konkrētas personas interesēs, savukārt, Valsts prezidentam, kā valsts konstitucionālam orgānam, nav savu interešu. Tādu pieteikumu mērķis, kurus Satversmes tiesā iesniedz abstraktās kontroles subjekti, tostarp Valsts prezidents, ir aizstāvēt publiskās intereses.⁵
- [3] Saeima uzskata, ka lietas faktiskie apstākļi, nepietiekamais juridiskais pamatojums un Valsts prezidenta pieteikumā norādītie argumenti kalpo kā netiešu pierādījumu kopums, lai Pieteikumu klasificētu kā konstitucionālo sūdzību pēc STL 19.² panta. Pieteicējs, pirmkārt, vairākkārt publiski ir izteicies par vēlmi reģistrēt laulību ar savu dzīvesbiedru, tiklīdz Latvijā tas būs iespējams, otrkārt, aktīvi iesaistījies likumprojekta “Partnerattiecību reģistrācijas likuma” izstrādē, kā arī, treškārt, Pieteikumā norādījis un uzsvēris, ka tieši viņš ar savu partneri kā ģimene Satversmes 110. panta izpratnē izjūt Grozījumu likuma⁶ dēļ radušos pamattiesību aizskārumu, ceturtkārt, jau nākamajā dienā pēc svinīgā solījuma došanas Pieteicējs vērsās Satversmes tiesā. Aplūkojot katru faktisko

¹ Satversmes tiesas likums. Latvijas Vēstnesis. 14.06.1996., Nr. 103.

² Neimanis J. Satversmes tiesas procesa tiesības. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2019, 133. lpp.

³ Skat. sīkāk: Satversmes tiesas 2002. gada 26. novembra sprieduma lietā Nr. 2002-09-01, 3.1. punkts, 2016. gada 15. novembra sprieduma lietā Nr. 2015-25-01, 9. punkts.

⁴ Skat. sīkāk: Rodiņa A. Konstitucionālās sūdzības teorija un prakse Latvijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2009, 144.-145. lpp.

⁵ Līdzīgu atziņu skat. sīkāk: Satversmes tiesas 2011. gada 14. marta sprieduma lietā Nr. 2010-51-01, 10.2. punkts.

⁶ Grozījums Latvijas Republikas Satversmē. Latvijas Vēstnesis. 03.01.2006., Nr. 1.

apstākļi atsevišķi, pirmšķietami nerodas pamats Pieteicēja Pieteikumu atzīt par konstitucionālo sūdzību, tomēr jāsecina, ka Pieteicējs, izmantojot Valsts prezidenta amatu, cenšas uzsākt lietvedību, “*slēpjot*” savas intereses aiz abstraktās kontroles sūdzības, apzinoties, ka nav citu procesuālu opciju. Iepriekš minētie četri faktiskie apstākļi veido netiešu pierādījumu kopumu, kas skaidri norāda, ka Pieteikums iesniegts, lai aizsargātu konkrēti Jāņa Smirnova intereses. Saeimas ieskatā trūkst juridiskā pamatojuma, kā Grozījumu likuma pieņemšana skar tieši publiskās intereses, proti, Pieteicēja norādīto visu cilvēku pamattiesību aizskārumu, lai Pieteikumā runātu par abstrakto tiesību normu kontroli.

- [4] Kā norādīts juridiskajā literatūrā, tad tiesību normu abstraktās kontroles mērķis nav panākt subjektīvo tiesību individuāla aizskāruma novēršanu.⁷ Jānorāda arī tas, ka Latvijā Satversmes tiesa noraida iespējamību personai iesniegt pieteikumu par tiesību normu abstraktu izvērtēšanu.⁸ Pastāv viedoklis, kuram pievienojas arī Saeima, ka konstitucionālā sūdzība ir sarežģītākais pieteikums, kas tiek iesniegts Satversmes tiesā.⁹ Sarežģītība, galvenokārt, izpaužas apstākļi, ka pieteikuma iesniedzējam ir jāpamato, ka ir aizskartas tieši iesniedzēja Satversmē noteiktās pamattiesības, ko regulē STL 19.² panta sestās daļas 1. punkts. Pieteicējam, iegūstot Valsts Prezidenta amatpersonas statusu, nav jāpierāda konkrēts pamattiesību aizskāruma, kas atvieglo Pieteikuma piekritību Satversmes tiesā. Savukārt, lai iesniegtu abstrakto kontroli, jāpierāda, ka ar apstrīdēto normu ir aizskartas nekonkrētas intereses, taču norādītie apstākļi uz publiskām interesēm nav pierādīti. Lietas faktiskie apstākļi, kā jau analizēts iepriekš, norāda uz Jāņa Smirnova individuālajām interesēm. Ņemot vērā iepriekšminēto, nepierādot publisko interešu aizskārumu, Valsts amatpersona faktiski ir iesniegusi konstitucionālo sūdzību. Jānorāda, ka publisko tiesību juridiskās personas, acīmredzami, nevar būt pamattiesību subjekts, jo, pieļaujot iespēju konstitucionālo sūdzību iesniegt publisko tiesību juridiskajām personām, iznāktu, ka valsts pati vēršas pret sevi.¹⁰
- [5] Līdz ar to, tiesai ir jāizbeidz tiesvedība lietā Nr. 2027-111-11., jo lieta nav piekritīga Satversmes tiesai. STL 29. panta pirmās daļas 3. punkts nosaka Satversmes tiesas tiesības izbeigt tiesvedību, ja tā konstatē, ka lēmums par lietas ierosināšanu neatbilst šā likuma

⁷ Neimanis J. Satversmes tiesas procesa tiesības. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2019, 133. lpp

⁸ Skat. sīkāk: Rodiņa A. Konstitucionālās sūdzības teorija un prakse Latvijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2009, 143. lpp.

⁹ Skat. sīkāk: Rodiņa A. Konstitucionālajai sūdzībai – 15. Jurista Vārds, 30.08.2016., Nr. 35 (938), 7.-19. lpp.

¹⁰ Skat. sīkāk: Rodiņa A. Konstitucionālās sūdzības teorija un prakse Latvijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2009, 80.-81. lpp.

20. panta piektās daļas prasībām. STL 20. panta piektās daļas 3. punkts nosaka, ka Satversmes tiesai ir tiesības atteikt ierosināt lietu, ja pieteikums neatbilst šā likuma 18. vai 19.-19.³ panta prasībām. STL 19.² pants nosaka, ka konstitucionālo sūdzību (pieteikumu) Satversmes tiesai var iesniegt ikviena persona, kura uzskata, ka tai Satversmē noteiktās pamattiesības aizskar tiesību norma, kas neatbilst augstāka juridiskā spēka tiesību normai. Tas nozīmē, ka STL 19.² pantā paredzēto konstitucionālo sūdzību, kā jau iepriekš secināts, nevar iesniegt Valsts prezidents kā amatpersona, kas ir pamats tiesvedības izbeigšanai.

- [6] **Apkopojot iepriekš minēto, Valsts prezidents kā amatpersona nevar iesniegt konstitucionālo sūdzību.**

Tiesvedības izbeigšanas saistībā ar lietas piekritību

- [7] Saeima uzskata, ka Pieteicēja pieteikums, kas apstrīd Grozījumu likuma, ciktāl tas neparedz laulības vai cita veida partnerattiecību reģistrāciju starp viena dzimuma personām, atbilstību Satversmes¹¹ 1. pantam, nav pamatots.
- [8] Konstitucionālais likumdevējs Satversmē ir iekļāvis un noteicis vienu no Satversmes tiesas kompetences aspektiem jeb Satversmes tiesā skatāmām lietām – kontrolēt likumu atbilstību Satversmei.¹² Arī STL 16. panta 1. punktā norādīta Satversmes tiesas kompetence izskatīt lietas par likumu atbilstību Satversmei. Satversmes tiesā izskatāmās lietas STL 16. pantā ir uzskaitītas izsmelīgi.¹³ Kā norādīts tiesību doktrīnā, tad Satversmes tiesas kompetences paplašināšana analogijas ceļā nav pieļaujama.¹⁴ Tas nozīmē, ka Satversmes tiesa nevar izskatīt lietas, kas nav tieši uzskaitītas STL 16. pantā.
- [9] Satversmes tiesas kompetences – kontrolēt likuma atbilstību Satversmei – pamatā ir vertikālās kontroles princips, kas nosaka, ka Satversmes tiesa ir tiesīga pārbaudīt tikai zemāka normatīvā akta vai tās daļas atbilstību hierarhiski augstāka juridiskā spēka tiesību normai.¹⁵ Iepriekš minētais norāda, ka horizontālā kontrole jeb viena hierarhiskā līmeņa tiesību normu kontrole Satversmes tiesas procesā ir izslēdzama.¹⁶
- [10] Juridiskajā literatūrā norādīts, ka tāpat kā Satversme, arī likums, ar kuru tiek izdarīts grozījums Satversmē, ir Satversmes jeb konstitūcijas likums, jo grozījums normatīvajā aktā var tikt izdarīts tikai ar tāda paša līmeņa normatīvo aktu.¹⁷ Līdz ar to Satversme aptver (iekļauj) arī tos likumus, ar kuriem ir grozīta Satversme,¹⁸ piemēram, Grozījumu likumu. Kā norādījusi Satversmes tiesa, tad Satversmes 76.–79. panta kārtībā pieņemtajiem likumiem, ar kuriem tiek grozīta Satversme, ir augstāks juridiskais spēks nekā vienkāršajiem likumiem.¹⁹ Ņemot vērā vertikālās konstitucionālās kontroles

¹¹ Latvijas Republikas Satversme. Latvijas Vēstnesis. 01.07.1993., Nr. 43.

¹² Rodiņa A., Spale A. 85. panta komentārs. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VI nodaļa. Tiesa. VII nodaļa Valsts kontrole. Aut. kol. Prof. R. Baloža zin. vad. Rīgā: Latvijas Vēstnesis, 2013., 132. lpp

¹³ Satversmes tiesas 2010. gada 6. oktobra sprieduma lietā Nr. 2009-113-0106, 21. punkts; Satversmes tiesas 2012. gada 19. decembra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2012-03-01, 13.2 punkts.

¹⁴ Neimanis J. Satversmes tiesas procesa tiesības. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2019, 120. lpp.

¹⁵ Skat. sīkāk: Rodiņa A., Spale A. 85. panta komentārs. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VI nodaļa. Tiesa. VII nodaļa Valsts kontrole. Aut. kol. Prof. R. Baloža zin. vad. Rīgā: Latvijas Vēstnesis, 2013., 132. lpp

¹⁶ Turpat.

¹⁷ Skat. sīkāk: Jelāgins J. Tiesību pamatavoti. Grām.: Jelāgins J. Latvija Ceļā uz tiesiskumu. Rakstu krājums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2020, 99. lpp.

¹⁸ Skat. sīkāk: Rodiņa A., Spale A. 85. panta komentārs. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VI nodaļa. Tiesa. VII nodaļa Valsts kontrole. Aut. kol. Prof. R. Baloža zin. vad. Rīgā: Latvijas Vēstnesis, 2013., 137. lpp

¹⁹ Satversmes tiesas 2007. gada 29. novembra spriedums lietā Nr. 2007-10-0102, 56.2. punkts.

principu, jāsecina, ka Satversmes tiesa nevar vērtēt Grozījumu likuma atbilstību Satversmei. Kā norādījusi Satversmes tiesas kolēģija, tad *“Satversmes normas ir viena hierarhiska līmeņa normas, tāpēc šo normu savstarpējās atbilstības izvērtēšana neietilpst Satversmes tiesas kompetencē”*.²⁰

- [11] No tā var secināt, ka Satversmes tiesai sanāktu pārbaudīt viena juridiskā spēka tiesību normu atbilstību citām, taču šādu horizontālu tiesību normu kolīziju Satversmes tiesa nerisina. Tāpēc Satversmes tiesai, pamatojoties uz STL 29. panta pirmās daļas 3. punktu un STL 20. panta piektās daļas 1. punktu, jāizbeidz tiesvedība, jo lieta nav piekritīga Satversmes tiesai.
- [12] **Apkopojot iepriekš minēto, Satversmes tiesa nevar izskatīt viena juridiskā spēka tiesību normu atbilstību citām tāda paša juridiskā spēka tiesību normām.**

²⁰ Satversmes tiesas 2009. gada 6. oktobra 2. kolēģijas lēmums par atteikšanos ierosināt lietu, 4. punkts; citēts pēc: Rodiņa A., Spale A. 85. panta komentārs. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VI nodaļa. Tiesa. VII nodaļa Valsts kontrole. Aut. kol. Prof. R. Baloža zin. vad. Rīgā: Latvijas Vēstnesis, 2013., 134. lpp

Tiesvedības izbeigšana saistībā ar grozījumu likuma atbilstību ievadam

- [13] Saeima uzskata, ka tiesvedība daļā par apstrīdētā likuma neatbilstību Satversmes ievadam ir jāizbeidz. Lai arī STL 16. panta pirmās daļas 1. punkts paredz, ka Satversmes tiesa izskata lietas par likumu atbilstību Satversmei, kas pirmšķietami varētu maldināt, ka Satversmes tiesas kompetencē ir izvērtēt likumu atbilstību visai Satversmei, tostarp arī Satversmes ievadam, taču Saeimas ieskatā būtiski norādīt uz preambulas vietu Satversmes sistēmā.
- [14] Lai precīzāk noskaidrotu, vai Satversmes tiesa ir tiesīga izskatīt par Satversmi zemāka juridiskā spēka tiesību normas atbilstību konstitūcijas ievadvārdiem, Saeimasprāt, jāatgādina mērķis, kāpēc preambulas 2014. gada 19. jūnijā pieņemtie grozījumi tika veikti. Satversmes ievada projekta autors Egils Levits norāda, ka *"preambula ir interpretācijas vadlīnija konstitūcijas pamatdaļai, turklāt galvenā preambulas funkcija ir ikvienam pilsonim atklāt, kādi ir valsts pamati, jēga un būtība"*.²¹ Pēc konstitucionālā likumdevēja domām, Satversmes ievada mērķis ir nostiprināt valsts pamatus, padarot tos redzamus, skaidrākus un līdz ar to vieglāk piemērojamus. Ievads vienlaikus ir *"morāls aicinājums sabiedrībai"* un *"inspirācijas avots tiesību piemērotājiem"*.²² No iepriekš minētā secināms, ka, pirmkārt, Satversmes ievads ir veidots, lai sabiedrībā ar konstitūcijas palīdzību nostiprinātu tautas valstsapziņu, apkopojot šodienas un pagātnes notikumus, vērtības un principus,²³ un, otrkārt, ievads ir kā Satversmes tehnisko normu interpretācijas palīgīdzeklis, ar kuru nebija plānots noteikt konkrētas tiesības.²⁴
- [15] Iepriekš minētais, ka Satversmes ievads ir tiesību normu interpretācijas palīgīdzeklis, saskan arī ar faktisko situāciju Latvijas tiesiskajā sistēmā, jo, pirmkārt, Satversmes tiesa līdz šim nav izskatījusi lietas par kādas tiesību normas atbilstību Satversmes ievadvārdiem, un, otrkārt, Satversmes tiesa ļoti plaši preambulas ievadu izmanto Satversmes interpretācijas nolūkos.²⁵ Šeit arī parādās konstitucionālo tiesību teorijā

²¹ Par Satversmes preambulas piedāvājumu. Grām.: E. Levits. Valstsgriba. Idejas un domas Latvijai. 1985-2018. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 653. - 654. lpp.

²² Levits E. Dažas piezīmes par Satversmes jauno preambulu. Grām.: Konstitucionālās tiesībpolitikas seminārs "Bīriņi 2014". Semināra materiālu krājums. Bīriņi: Publisko tiesību institūts, 2014, 123. lpp.

²³ Skat. sīkāk: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. Ievads. I nodaļa. Vispārējie noteikumi. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014, 123. lpp.

²⁴ Levits E. Satversmes preambulā būtu jāatsedz Latvijas valsts jēga un būtība. Jurista Vārds, 24.09.2013., Nr. 39 (790).

²⁵ Kā piemēru skat.: Satversmes tiesas 2019. gada 23. aprīļa spriedums lietā Nr. 2018-12-01, 21.1., 21.2., 22. un 24.2. punkts, 2019. gada 6. marta spriedums lietā Nr. 2018-11-01, 18.1. punkts, 2018. gada 29. jūnija spriedums lietā Nr. 2017-25-01, 20.2. punkts, 2018. gada 18. oktobra spriedums lietā Nr. 2018-04-01, 20. punkts.

izteiktā atziņā, ka Satversmes tiesas ievadam nav deklaratīvs raksturs, proti, Satversmes tiesa preambulu plaši izmanto Satversmes interpretācijā. Arī E. Levits norāda, ka *“Satversmes ievads tikai atvieglo interpretāciju, nevis nosaka kādus jaunus konstitucionāli tiesiskus noteikumus. Pie tam jāņem vērā, ka ievads norāda galvenokārt uz politiska un morāla rakstura elementiem, kas atrodas ārpus tiesību sfēras”*.²⁶ Norādot arī uz apstākli, ka preambula nav konstitūcijas galvenā daļa un ka Satversme var funkcionēt arī bez preambulas,²⁷ Saeimasprāt, Satversmes tiesā nav iespējams izskatīt zemāka juridiskā spēka tiesību normas atbilstību Satversmes ievadam.

- [16] Arī juridiskajā literatūrā ir norādīts uz Satversmes ievada interpretāciju, izmantojot netiešās juridiskās ietekmes pieeju. Šāda pieeja balstās uz to, ka šī konstitūcijas daļa tiek uzskatīta par faktu un uzskatu apkopojumu, kam piemīt vairāk politisks, nevis juridisks raksturs. Netieši to apliecina apstākļi, ka preambulas teksts nav konstruēts kā tiesību norma, bet gan stāstījuma formā, kuram dots politisks izvērtējums.²⁸
- [17] Preambulās vairumā gadījumu ir iekļautas, nevis tieši piemērojamas normas, bet konstitucionālo tiesību principi (vērtībnormas), kas kalpo ideoloģiskai un politiskai konstitūcijas funkcijai un kuru saturs nav tieši piemērojams, bet interpretējams.²⁹ Saeima, apkopojot jau iepriekš minēto, uzskata, ka arī Satversmes ievads atbilst šādai preambulas definīcijai, tāpēc Satversmes tiesas likums pieļauj iesniegt pieteikumu tikai par tiesību normas atbilstību augstāka juridiska spēka tiesību normām (aktiem), nevis to preambulām. STL 29. panta pirmās daļas 3. punkts nosaka Satversmes tiesas tiesības izbeigt tiesvedību, ja tā konstatē, ka lēmums par lietas ierosināšanu neatbilst šā likuma 20. panta piektās daļas prasībām. STL 20. panta piektās daļas 1. punkts nosaka, ka Satversmes tiesai ir tiesības atteikt ierosināt lietu, ja lieta nav piekritīga Satversmes tiesai. STL 16. panta 1. punktā norādīts, ka Satversmes tiesa izskata lietas par likumu atbilstību Satversmei, proti, Satversmes tiesību normām, nevis preambulai, kura ir tikai interpretācijas palīgīdzeklis. Tiesvedība šā iemesla dēļ ir jāizbeidz.

²⁶ Par Satversmes grozītā ievada pieņemšanas procedūru. Grām.: E. Levits. Valstsgriba. Idejas un domas Latvijai. 1985-2018. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 683. lpp.

²⁷ Demokrātiska valsts nav uz laiku. Grām.: E. Levits. Valstsgriba. Idejas un domas Latvijai. 1985-2018. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 662. lpp.

²⁸ Skat. sīkāk: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. Ievads. I nodaļa. Vispārējie noteikumi. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014, 98. lpp.

²⁹ Turpat, 99. lpp.

- [18] **Apkopojot iepriekš minēto, Satversmes ievads ir tikai interpretācijas palīgīdzeklis un Satversmes tiesa nevar izskatīt tiesību normu atbilstību Satversmes ievadam.**

POLITISKĀS IZŠĶIRŠANĀS JAUTĀJUMS

- [19] Satversmes 110. pants noteic, ka valsts aizsargā un atbalsta laulību – savienību starp vīrieti un sievieti. Kā tas izriet no ECT judikatūras, tad valstij nav pienākums nodrošināt viena dzimuma personām tiesības slēgt laulību. Piemēram, ECT 2010. gada 24. jūnija sprieduma lietā „Schalk and Kopf v. Austria” atzīst, ka ECK³⁰ neuzliek dalībvalstīm pienākumu garantēt divām viena dzimuma personām tiesības noslēgt laulību.³¹
- [20] Arī Eiropas Savienības Pamattiesību hartas³² 9. pants nosaka, ka tiesības stāties laulībā un tiesības veidot ģimeni tiek garantētas saskaņā ar valsts tiesību aktiem, kas nosaka šo tiesību izmantošanu. Šis pants nedz aizliedz, nedz uzliek par pienākumu piešķirt laulības statusu viena dzimuma cilvēku savienībai. Šīs tiesības tādējādi ir līdzīgas tām, ko piešķir ECK, bet to darbības joma var būt plašāka, ja to paredz attiecīgas valsts tiesību akti.³³
- [21] Tas, kādā veidā ar tiesību normām tiek nodrošināta ģimenes aizsardzība, ir atkarīgs no tiesībpolitiskās izšķiršanās.³⁴ Izšķiršanās par tiesībpolitiskiem jautājumiem pamatā ir demokrātiski leģitimēta likumdevēja uzdevums.³⁵ No Maksa Vēbera politiskās socioloģijas iespējams izkristalizēt divus būtiskus priekšnoteikumus politiskās varas pastāvēšanai modernā valstī: 1) politiskā spriestspēja, ko veido spēja saskaņoti izvēlēties starp iespējamajiem mērķiem, sasniedzamajiem rezultātiem un spēja saprast nepieciešamos līdzekļus šo mērķu saniešanai; 2) kauzālā efektivitāte, kas savukārt sastāv no fiziskas varas, spējas īstenot šos līdzekļus un no faktiskās leģitimitātes, t.i., spējas nodrošināt pakļaušanos, noteikumu ievērošanu.³⁶ No Maksa Vēbera diviem politiskās varas priekšnoteikumiem tiesu varai, acīmredzami, nepiemīt pirmais, proti, politiskā spriestspēja. Jāprecizē, ka noteiktos gadījumos tiesa, it īpaši, konstitucionālā tiesa, ir spiesta īstenot arī politisko varu,³⁷ jo konstitūcija un konstitucionālās tiesības kopumā regulē valsts varas īstenošanu, kas ir politisks process.³⁸ Iepriekš precizētais

³⁰ Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Latvijas Vēstnesis, 13.06.1997., Nr. 143/144

³¹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2010. gada 24. jūnija spriedums lietā „Schalk and Kopf v. Austria”, 54.–63. punkts.

³² Eiropas Savienības pamattiesību harta. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis. 07.06.2016. (2012/C 326/02).

³³ 9. pants - Tiesības stāties laulībā un tiesības izveidot ģimeni. Pieejams: <https://fra.europa.eu/lv/eu-charter/article/9-tiesibas-staties-lauliba-un-tiesibas-izveidot-gimeni#TabExplanations> [skatīts 01.11.2020.].

³⁴ Satversmes tiesas kolēģijas 2017. gada 2. februāra lēmums par atteikšanos ierosināt lietu, 7.2. punkts.

³⁵ Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra spriedums lietā Nr. 2010-01-01, 12.3. punkts.

³⁶ Shaw T. Max Weber on Democracy: Can the People Have Political Power in Modern States? Constellations Volume 15, 2008, No. 1.

³⁷ Sniedzīte G. Tiesnešu tiesības. Jēdziens un nozīme Latvijas tiesību avotu doktrīnā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2013, 234. lpp.

³⁸ Pleps J. Robežlīgums ar Krievijas Federāciju: Satversme un Satversmes tiesa. Grām.: Robežlīgums: Spriedums. Materiāli. Komentāri. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2009, 572. lpp.

jāsaprot tā, ka konstitūcijas normu interpretācijā nozīme ir konstitūcijā noteiktajām vērtībām, kas lielā mērā ir politiska vīzija par to, kādai konkrētai valstij ir jābūt.³⁹ Latvijā šīs vērtības visskaidrāk atspoguļotas Satversmes ievadā, konkrētāk, piektajā rindkopā. Ar Grozījumu likumu konstitucionāli tika nostiprināts tikai un vienīgi laulības institūts. Vīziju par to, kādam šim institūtam jābūt, sniedz preambulas piektajā rindkopā konkretizētās latviešu tautas un valsts tradīcijas, akcentētas kristīgajās vērtībās; rindkopa norāda uz tām vērtībām, uz kurām balstās Latvijas sabiedrība un kuras veido Latvijas valsts un tautas identitāti.⁴⁰ Konstitucionālajai tiesai konstitūcija jātulko tā, lai tiktu nodrošināta konstitūcijā noteiktās normatīvās vīzijas īstenošanās.⁴¹ Ar to jāsaprot, ka šajā gadījumā ar Grozījumu likumu pieņemtā 110. panta redakcija ir politiska izšķiršanās, bet Satversmes tiesas “politiskā vara” var izpausties tikai precizējot likumdevēja vīziju laulības institūta jautājumā, 110. panta interpretācijā izmantojot arī Satversmes ievada piektajā rindkopā konkretizētās atziņas. Iepriekš minēto pamato arī Satversmes tiesas judikatūrā norādītā atziņa, ka *“laulība ir vēsturiski izveidojusies ģimenes attiecību forma, kuras aizsardzība Satversmes 110. panta pirmajā teikumā paredzēta, citstarp apzinoties laulības ceļā izveidotas ģimenes dabisko potenciālu radīt jaunu dzīvību un tādējādi sekmēt sabiedrības ilgtspēju. Citāds laulības jēdziena saturs var tikt noteikts, izdarot grozījumus Satversmes 110. panta pirmajā teikumā”*.⁴²

- [22] Tiesu varai nav nedz pilnvaras, nedz funkcionālu vai organizatorisku spēju izvēlēties un pieņemt vispārējas ievirzes sabiedrības dzīves plānošanas un attīstības virzienus, noteikt prioritātes vai tamlīdzīgi.⁴³ It īpaši, tiesai nav pienākums garantēt viendzimuma laulības vai partnerattiecību reģistrāciju, kas, tāpat kā laulības institūts, ir likumdevēja politiska izšķiršanās un kura izveides nepieciešamība neizriet no Grozījumu likuma.
- [23] Pieteicējs savā pieteikumā ir norādījis, ka Latvija ir gandrīz vienīgā valsts Eiropā, kurā nav spēkā nekāds tiesiskais regulējums viena dzimuma pāru attiecību reģistrācijai. Saeima nenoliedz, ka šobrīd šāds tiesību institūts Latvijā nepastāv. Saeima vēlas izcelt, ka šāda tiesību institūta izveidošana nav Satversmes tiesas kompetencē. Satversmes tiesai

³⁹ Turpat, 573. lpp.

⁴⁰ Skat. sīkāk: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. Ievads. I nodaļa. Vispārējie noteikumi. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014, 130. lpp.

⁴¹ Pleps J. Robežlīgums ar Krievijas Federāciju: Satversme un Satversmes tiesa. Grām.: Robežlīgums: Spriedums. Materiāli. Komentāri. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2009, 573. lpp.

⁴² Satversmes tiesas 2020. gada 12. novembra spriedums lietā Nr. 2019-33-01, 12.1. punkts.

⁴³ Sniedzīte G. Tiesnešu tiesības. Jēdziens un nozīme Latvijas tiesību avotu doktrīnā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2013, 234. lpp.

nav kompetences pārsniegt varas dalīšanas principa robežas un izlemt jautājumus, kas *de facto* ietilpst vienīgi likumdevēja kompetencē, proti, noteikt viendzimuma pāru attiecību reģistrāciju juridisko ietvaru. Saskaņā ar Satversmes 64. pantu likumdošanas tiesības pieder Saeimai, kā arī tautai šinī Satversmē paredzētā kārtībā un apmēros, respektīvi, šādu tiesību institūtu varētu izveidot vienīgi likumdevējs jeb Saeima.

- [24] Saskaņā ar Satversmes 65. panta pirmo daļu likumprojektus var iesniegt Saeimai Valsts Prezidents. Ņemot vērā, ka pieteicējs ir Latvijas Valsts Prezidents, pieteicējam ir tiesības iesniegt Saeimā šādu likumprojektu, kura mērķis būtu noregulēt viena dzimuma pāru attiecību reģistrāciju. Pieteicējs savā pieteikumā arī norāda, ka Latvijas sabiedrība vēlas izmaiņas, par ko liecina sabiedrisko domu aptauju rezultāti. Saskaņā ar Saeimas kārtības ruļļa 1. panta pirmo daļu, Saeima sastāv no simts tautas priekšstāvjiem. Tas nozīmē, ka Saeimas pārstāvji ir tiešie tautas pārstāvji attiecībā uz likumdošanu Latvijā. No tā var secināt, ja Pieteicēja teiktais par to, ka Latvijas sabiedrība vēlas izmaiņas saistībā ar viendzimuma pāru attiecību reģistrāciju, ir pamatots, tad, ja šāds likumprojekts tiktu iesniegts Saeimā izskatīšanai, tas, visticamāk, tiktu pieņemts. Šādas procedūras atbilst valsts varas dalīšanas principam.
- [25] **Apkopojot iepriekš minēto, tiesu varai nav pilnvaru izšķirties šajā jautājumā, jo šis ir tiesībpolitisks jautājums, un izšķiršanās par šādiem jautājumiem ir demokrātiski legītimēta likumdevēja uzdevums.**

ATBILSTĪBA IEVADA CETURTAJAI RINDKOPAI UN SATVERSMES 1. PANTAM.

- [26] Satversmē ietvertās tiesību normas ir savstarpēji cieši saistītas.⁴⁴ Katrai tiesību normai jābūt piemērotai atbilstoši visai tiesību sistēmai un saskanīgi jāiekļaujas tās kopējā funkcionēšanā. Šādas atbilstības nodrošināšanai normu piemērošanas procesā kalpo sistēmiskā metode.⁴⁵ Līdz ar to Satversmes 1. pantā nostiprinātais cilvēka cieņas princips ir vērtējams kopsakarā ar tā īstenošanas nosacījumiem, kas ietverti citās Satversmes normās. Tāpēc Saeima Grozījumu likuma atbilstību Satversmes ievadam un 1. pantam aplūkos kopsakarā.
- [27] Pieteicējs norāda, ka Saeima, pieņemot Grozījumu likumu, nav ievērojusi no Satversmes 1. panta izrietošo un ievada ceturtajā rindkopā minēto cilvēka cieņas principu. Saeima neapšaubā Satversmes tiesas judikatūrā un pieteicēja ieskatā norādītās atziņas, ka demokrātiskā tiesiskā valstī likumdevējam, pieņemot tiesību normas, ir jārespektē cilvēka cieņa,⁴⁶ turklāt Saeima arī uzskata, ka, pieņemot Grozījumu likumu, cilvēka cieņas ievērošanas princips ir ticis respektēts un ievērots.
- [28] Pirms Grozījumu likuma spēkā stāšanās, Satversmes 110. pants noteica, ka valsts aizsargā un atbalsta laulību, ģimeni, vecāku un bērna tiesības. Kā norādīts Grozījumu likuma likumprojekta anotācijā, tad ar Satversmes 110. panta grozījumiem konstitucionālā līmenī tikai nostiprināja Latvijā pastāvošo kārtību, kura noteikta Civillikuma⁴⁷ 35. panta otrajā daļā, aizliedzot laulību starp viena dzimuma personām.⁴⁸ Saeima secina, ka ar Grozījumu likumu Satversmes 110. pantā konstitucionāli nostiprināja laulības definīciju, kura līdz šim Latvijas tiesiskajā sistēmā *expressis verbis* nebija nostiprināta, bet pastāvēja, par ko liecina Civillikuma 35. pantā ietvertais laulības aizliegums starp viendzimuma personām.
- [29] Kā norādījusi Satversmes tiesa, tad cilvēka cieņas aizsardzība ir balstīta arī uz kultūras un reliģijas tradīcijām, kas ietvertas Satversmes ievada piektajā rindkopā minētajā latviskajā dzīvesziņā.⁴⁹ Saeima uzskata, ka, nostiprinot laulības jēdzienu konstitucionālā līmenī, tā ievēroja no Satversmes 1. panta un ievada izrietošo cilvēka cieņas principu,

⁴⁴ Satversmes tiesas 2002. gada 22. oktobra spriedums lietā Nr.2002-04-03, 2. punkts.

⁴⁵ Neimanis J. Ievads tiesībās. Viļāni: Renovata, 2004, 150. lpp.

⁴⁶ Satversmes tiesas 2019. gada 5. marta spriedums lietā Nr. 2018-08-03, 11. punkts.

⁴⁷ Civillikums. Valdības Vēstnesis, 41, 20.02.1937.

⁴⁸ Skat. sīkāk: Likumprojekta "Grozījums Latvijas Republikas Satversmē" (Nr. 1335) anotācija. Pieejama: https://www.saeima.lv/L_Saeima8/lasa-dd=LP1400_0.htm

⁴⁹ Satversmes tiesas 2019. gada 5. marta spriedums lietā Nr. 2018-08-03, 11. punkts.

līdztekus ievērojot ievada piektajā rindkopā noteiktās Latvijas identitāti, kopš seniem laikiem veidojušās latviešu tradīcijas, kā arī kristīgās vērtības. Laulības institūts balstās uz iepriekš minētajām vērtībām. Arī no EST judikatūras izriet atziņa, ka katrai dalībvalstij saistībā ar laulības institūta izveidi ir tiesības izvērtēt tā atbilstību savai nacionālajai identitātei.⁵⁰ Tāpēc Saeimas ieskatā nav pamatoti atzīt, ka ar Grozījumu likuma pieņemšanu, proti, laulības institūta nostiprināšanu konstitucionālā līmenī, līdztekus sekojot latvju tautas vēsturiskajām tradīcijām un izpratnei par to, kas ir laulības jēdziens, nebūtu ievērots cilvēka cieņas princips.

[30] Pieteicējs arī norāda, ka ar Grozījumu likumu vienlaikus vajadzēja izveidot partnerattiecību reģistrācijas institūtu, kura neizveidošana izpaužas kā valsts pienākuma neizpilde. Saeimas ieskatā, kā jau iepriekš norādīts, Grozījumu likums paredzēja tikai laulības definīcijas konkretizēšanu Satversmes tekstā. Jāprecizē, ka laulības jēdzienā neietilpst partnerattiecību reģistrēšanas institūts,⁵¹ turklāt pēdējais ir valsts īpaša prerogatīva radīt citas juridisko attiecību formas. Jānorāda arī uz kāzusā minētajiem faktiskajiem apstākļiem, ka ir gadījumi, kad cenšas izstrādāt šādus institūtus, piemēram, partijas “Latvija un mēs” izstrādātais likumprojekts “Partnerattiecību reģistrācijas likums”, par kura nodošanu skatīšanai Saeimas komisijās Saeima nobalsoja pret. Tātad tas vēlreiz apliecina, ka laulības institūts un partnerattiecību reģistra institūts ir divi dažādi juridiski institūti, tāpēc, Saeimasprāt, šīs tiesvedības ietvaros ir nepamatoti norādīt uz valsts pienākuma neizpildi, pieņemot grozījumu likumu.

[31] **Apkopojot iepriekš minēto, Saeima, pieņemot grozījumu likumu, ir respektējusi un ievērojusi cilvēka cieņas ievērošanas principu.**

⁵⁰ Eiropas Savienības tiesas 2018. gada 5. jūnija spriedums lietā Nr. C-673/16 Coman u.c.

⁵¹ Skat. sīkāk: Levīts: ģimene ir viena no sabiedrības pamatvērtībām. Grām.: Levits E. Valstsgriba. Idejas un domas Latvijai. 1985-2018. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 679. lpp.

ATBILSTĪBA SATVERSMES 77. PANTAM

- [32] Satversmes 77. pants nosaka, ja Saeima grozījusi Satversmes pirmo, otro, trešo, ceturto, sesto vai septiņdesmit septīto pantu, tad šādi pārgrozījumi, lai tie iegūtu likuma spēku, ir apstiprināmi tautas nobalsošanā. Saeima piekrīt Satversmes tiesas judikatūrā nostiprinātajām atziņām, ka Satversmes 1., 2., 3., 4., 6., vai 77. panta grozījumu gadījumā, 77. pants būtu jāpiemēro arī tad, ja iepriekš minētie panti būtu grozīti nevis tekstuāli, bet pēc būtības, proti, šādus grozījumus ietverot citos normatīvajos tiesību aktos.⁵² Lai arī Satversmes tiesa līdz šim nav izskatījusi gadījumus, kuros iepriekš minētie panti pēc būtības būtu grozīti ar Satversmes grozījumu likumiem, šādā veidā faktiski grozot Satversmes 77. pantā minēto pantu saturu, Saeimasprāt, arī šādai hipotētiskai situācijai būtu piemērojamas iepriekš minētās Satversmes tiesas atziņas.
- [33] Saeima uzskata, ka šajā gadījumā Satversmes 77. pants nav pārkāpts, jo ar 2005. gada 15. decembra Satversmes 110. panta grozījumu nav sašaurināts Satversmes 1. pantā ietvertā cilvēka cieņas ievērošanas principa saturs, ierobežojot Satversmes 110. pantā ietverto pamattiesību attiecināšanu uz visiem cilvēkiem. Vadoties pēc loģikas, lai runātu par kāda konkrēta principa satura ierobežošanu, jākonstatē, ka principa saturs ir pasliktinājies vai izmainījies, proti, jāatbild uz jautājumu, vai princips vispār ir ticis ierobežots, salīdzinot agrāko regulējumu ar pašreiz pastāvošo situāciju. Kā minēts iepriekš (*skatīt ATBILSTĪBA IEVADA CETURTAJAI RINDKOPAI UN SATVERSMES 1. PANTAM*), tad Grozījumu likums nepārkāpj cilvēka cieņu, bet tieši pretēji – ievēro cilvēka cieņu, kura savstarpēji saistīta ar latvju tautas pamatvērtībām, sabiedrības uztveri un kristīgajām vērtībām.
- [34] Kā norādījis tiesību zinātnieks un bijušais Satversmes tiesas tiesnesis Juris Jelāgins atsevišķajās domās Satversmes tiesas lietā Nr. 2008-35-01 „Par likuma „Par Lisabonas līgumu, ar ko groza Līgumu par Eiropas Savienību un Eiropas Kopienas dibināšanas līgumu” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 101. pantam”, tad “*Satversmes kodola saturs lielākā vai mazākā mērā tiek mainīts pēc katras konstitucionāla ranga normas pieņemšanas*”, turklāt “*ne jebkurš Satversmes kodola pantu satura grozījums ir tāds, kas prasa tā akceptēšanu referendumā*”.⁵³ Gadījumu nošķiršanai, kad rīkot vai nerīkot tautas

⁵² Satversmes tiesas 2007. gada 29. novembra spriedums lieta Nr. 2007-10-0102, 28.4. un 42.3. punkts, 2009. gada 7. aprīļa spriedums lieta Nr. 2008-35-01, 15.2. punkts.

⁵³ Satversmes tiesas tiesneša Jura Jelāgina atsevišķajās domās Satversmes tiesas lietā Nr. 2008-35-01 „Par likuma „Par Lisabonas līgumu, ar ko groza Līgumu par Eiropas Savienību un Eiropas Kopienas dibināšanas līgumu” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 101. pantam”. Grām.: Jelāgins J. Latvija ceļā uz tiesiskumu. Rakstu krājums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2020, 134. lpp.

nobalsošanu J. Jelāgins norāda uz jautājumu: “*vai jebkurš tekstuāls grozījums pantos, kuri veido Satversmes kodolu, būtu akceptējams, rīkojot tautas nobalsošanu Satversmes 77. pantā noteiktajā kārtībā?*”⁵⁴ Atbilde uz jautājumu ir noliedzoša, ja noskaidrojas, ka bez grozījumiem jautājumu var atrisināt interpretācijas ceļā. Arī šajā gadījumā vēlreiz jānorāda Grozījuma likuma mērķis, t.i., nostiprināt jau pastāvošo tiesisko realitāti konstitucionālā līmenī, proti, *expressis verbis* konkretizēt jau pastāvošo laulības aizliegumu starp viendzimuma personām.

- [35] **Apkopojot iepriekš minēto, tā kā viendzimuma partneru laulības aizliegums Latvijā pastāvēja jau pirms šā institūta nostiprināšanas Satversmē, nepamatoti ir runāt par cilvēka cieņas principa ierobežošanu, t.i., Satversmes 1. panta satura grozīšanu pēc būtības, jo likumdevējs ar Grozījumu likumu tikai nostiprināja un konkretizēja pastāvošo tiesisko realitāti ar augstāka ranga tiesību normu, nevis izveidoja jaunu institūtu, ar kura palīdzību ierobežoja agrāk pastāvošās tiesības. Šī iemesla dēļ nepamatoti ir runāt arī par tautas nobalsošanas nepieciešamību 77. panta sakarā.**

⁵⁴ Turpat.

PAMATTIESĪBU IEROBEŽOJUMA KONSTITUCIONALITĀTES TESTS

- [36] Pamattiesību ierobežojuma konstitucionalitātes tests, kādu Satversmes tiesa savos spriedumos lieto arī šobrīd, pirmo reizi minēts 2003. gada 20. maija spriedumā lietā Nr. 2002-21-01.⁵⁵ Satversmes 110. pantā nostiprināto tiesību ierobežojumam ir jāatbilst šādām prasībām: a) tam jābūt noteiktam ar likumu; b) tam jāatbilst leģitīmam mērķim, kuru valsts vēlas sasniegt, nosakot šo ierobežojumu; c) tam jāatbilst samērīguma principam.
- [37] Lai apstrīdēto normu, kurā noteikts personas pamattiesību ierobežojums, atzītu par atbilstošu Satversmei, ir jāpārliciecinās, ka ierobežojums atbilst visiem pamattiesību ierobežojuma konstitucionalitātes testa kritērijiem. Ja Satversmes tiesa secina, ka ierobežojums neatbilst kaut vienam no šiem kritērijiem, apstrīdētā norma ir atzīstama par neatbilstošu Satversmei.
- [38] Izvērtējot, vai pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu, Satversmes tiesa pārbauda, vai likums ir: 1) pieņemts, ievērojot normatīvajos aktos paredzēto kārtību; 2) izsludināts un publiski pieejams atbilstoši normatīvo aktu prasībām; 3) pietiekami skaidri formulēts, lai persona varētu izprast no tā izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt tā piemērošanas sekas.⁵⁶
1. Satversmes tiesa ir secinājusi, ka Saeima, īstenojot likumdošanas tiesības, bauda rīcības brīvību tiktāl, ciktāl netiek pārkāpti vispārējie tiesību principi un Satversmes normas.⁵⁷ Viens no vispārējiem tiesību principiem, kas atvasināts no demokrātiskas tiesiskas valsts pamatnormas, ir tiesiskas valsts princips. Tas prasa tādas tiesību sistēmas pastāvēšanu, kurā pēc iespējas pilnīgāk tiktu novērsts tiesiskais regulējums, kas neatbilst Satversmei vai citām augstāka juridiska spēka tiesību normām.⁵⁸ No tiesiskas valsts principa demokrātiskā tiesiskā valstī izriet noteiktas prasības arī attiecībā uz likumdošanas procesu.⁵⁹ No Satversmes tiesas judikatūras izriet, ka likumdošanas procesā jāievēro vispārējie tiesību principi, Satversmē un Saeimas

⁵⁵ Satversmes tiesas 2003. gada 20. maija sprieduma lietā Nr. 2002-21-01, secinājumu daļas 2. punkts.

⁵⁶ Satversmes tiesas 2018. gada 11. oktobra sprieduma lietā Nr. 2017-30-01, 13.punkts.

⁵⁷ Satversmes tiesas 2017. gada 19. oktobra spriedums lietā Nr. 2016-14-01, 25.2 punkts.

⁵⁸ Satversmes tiesas 2014. gada 28. novembra spriedums lietā Nr. 2014-09-01, 23. punkts.

⁵⁹ Satversmes tiesas 2012. gada 3. februāra spriedums lietā Nr. 2011-11-01, 11.2. punkts.

kārtības rullī reglamentētie procesuālie priekšnoteikumi un prasības.⁶⁰ Saeima, pieņemot Grozījumu likumu, ievēroja Satversmes 76. pantu.

2. Otrajā kritērijā minētais kritērijs nodrošināt likuma izsludināšanu un publisko pieejamību atbilstoši normatīvo aktu prasībām ir ievērots, jo to ir izsludinājusi tā laika valsts prezidente V. Vīķe-Freiberga un tas ir ticis publicēts Latvijas Vēstnesī, tādējādi, nodrošinot publisko pieejamību.⁶¹
3. Saeima ir pietiekami precīzi formulējusi apstrīdēto grozījumu būtību, ar šiem grozījumiem Saeima ir nostiprinājusi laulības definīciju Satversmē. Saeima uzskata, ka apstrīdētā norma ir skaidra un precīza no tāda viedokļa, ka no šīs normas nepārprotami izriet un līdz ar to jebkurš var saprast, ka valsts aizsargā un atbalsta laulību — savienību starp vīrieti un sievieti.

- [39] No Satversmes tiesas atziņām izriet, ka *“pienākums norādīt un pamatot šāda ierobežojuma leģitīmo mērķi Satversmes tiesas procesā visupirms ir institūcijai, kas izdevusi apstrīdēto aktu, konkrētajā gadījumā – Saeimai”*.⁶² Ikvienu pamattiesību ierobežojuma pamatā ir jābūt apstākļiem un argumentiem, kādēļ tas vajadzīgs, proti, ierobežojums tiek noteikts svarīgu interešu – leģitīma mērķa – labad.⁶³ Saeima uzskata, ka šāda ierobežojuma mērķis ir sabiedrības tikumības aizsardzība. Sabiedrības tikumība kā leģitīms mērķis aptver sabiedrībā valdošās sociālās un ētiskās normas, par kurām pastāv konsenss, ka tās ir nepieciešamas sabiedrības harmoniskai funkcionēšanai. Attiecīgās normas nav tiesību normas, bet gan uzvedības noteikumi, kas var mainīties laika gaitā un būt atšķirīgi dažādās vietās un kultūrās.⁶⁴ Latvijas sabiedrībā valda neviennozīmīgs viedoklis, vai viendzimuma pāriem būtu jānodrošina tiesības uz partnerattiecību tiesisku reģistrāciju laulības vai citā formā. Latvijas vadošo sabiedriskās domas pētniecisko kompāniju veikto sabiedrisko domu aptauju rezultāti gan 2026. gadā, gan 2027. gadā ir parādījuši, ka aptuveni 52% no Latvijas iedzīvotājiem uzskata, ka viendzimuma pāriem būtu jānodrošina tiesības uz partnerattiecību tiesisku reģistrāciju laulības vai citā formā. Statistiskie pētījumi un aptaujas nekad nevar būt 100% precīzas, jo visa veida aptaujās ir iespējamās noteiktas kļūdas, piemēram, izlases kļūda, parauga

⁶⁰ Medina L. Laba likumdošana. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. V nodaļa. Likumdošana. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 342. lpp.

⁶¹ 2005. gada 15. decembra likums "Grozījums Latvijas Republikas Satversmē". Latvijas Vēstnesis, 1, 03.01.2006.

⁶² Satversmes tiesas 2011. gada 25. oktobra spriedums lietā Nr. 2011-01-01, 13.2. punkts.

⁶³ Satversmes tiesas 2009. gada 15. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2008-36-01, 12. punkts.

⁶⁴ Levits E. Cilvēktiesību piemērošanas pamatjautājumi Latvijā. Grām.: Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā. Dr. Inetas Ziemeles redakcijā. Rīga: Izglītības solī, 2000, 287. lpp.

kļūda, aprēķinātāja izvēles kļūda, datu apstrādes kļūda u.c.⁶⁵ Pat visprecīzāk izveidotajās aptaujās rezultāti ir ar 3-5 % kļūdas iespēju.⁶⁶ Saeima uzskata, ka lietas faktiskajos apstākļos minētie 52% nav viennozīmīgs rādītājs, lai pateiktu, ka vairāk kā puse Latvijas iedzīvotāju atbalsta viendzimuma pāru attiecību partnerattiecību reģistrāciju laulība vai citā formā. Jāprecizē, ka šajās aptaujās nav noskaidrota sabiedriskā doma tieši jautājumā, vai viendzimuma pāriem būtu jānodrošina tiesības laulāties, tādējādi konkrētās aptaujas neatspoguļo precīzu sabiedrisko domu jautājumā, kas skar tieši Grozījumu likumu. Jānorāda, ka aptaujas ceļā nav iespējams noskaidrot sabiedrības tikumības aspektus. Tikumības jēdzienu veido vēsturiskās tradīcijas un nacionālā identitāte. Ar Grozījumu likumu likumdevējs ir nostiprinājis šos aspektus. Tādējādi, sabiedrības tikumība laulības aspektā var tikt nodrošināta ar Grozījumu likumu.

[40] Izvērtējot pamattiesību ierobežojuma samērīgumu, Satversmes tiesa pārbauda: 1) vai izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai jeb vai ar izraudzīto līdzekli var sasniegt leģitīmo mērķi; 2) vai šāda rīcība ir nepieciešama jeb vai leģitīmo mērķi nevar sasniegt ar indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem; 3) vai ierobežojums ir atbilstošs jeb vai labums, ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par indivīda tiesībām nodarīto kaitējumu.

1. Aplūkojot Grozījuma likuma *ratio legis*, jānorāda, ka likumdevējs ņēma vērā tradicionālo uzskatu par laulību un ģimeni, kas Latvijā izveidojies kultūrvēsturiskās attīstības gaitā, kā arī pastāvīgos apdraudējumus šai tradicionālajai vērtībai. Līdz ar to bija nepieciešams šāds grozījums, kas konstitucionālā līmenī nostiprināja Latvijā noteikto kārtību, ka laulība starp viena dzimuma personām ir aizliegta.⁶⁷ Jāsecina, ka izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai.
2. Ja Satversmes tiesa atzīs, ka ar Grozījumu likumu nevar sasniegt leģitīmo mērķi, tad, Saeimasprāt, leģitīmo mērķi nav iespējams sasniegt citādāk. To ir iespējams sasniegt tikai konstitucionālā līmenī, nostiprinot laulības jēdzienu un norādot, ka laulība ir savienība starp vīrieti un sievieti. Arī Satversmes tiesa ir atzinusi, ka *“laulība ir vēsturiski izveidojusies ģimenes attiecību forma, kuras aizsardzība Satversmes 110.*

⁶⁵Biemer P. Total survey error design, implementation, and evaluation. In: Public Opinion Quarterly, Vol. 74, No. 5, 2010, p. 822.

⁶⁶ Survey sampling errors you can't afford to make. Available: <https://www.zoho.com/survey/sampling-errors.html> [seen 05.11.2020.].

⁶⁷ Skat. sīkāk: Likumprojekta “Grozījums Latvijas Republikas Satversmē” (Nr. 1335) anotācija. Pieejama: https://www.saeima.lv/L_Saeima8/lasa-dd=LP1400_0.htm

*panta pirmajā teikumā paredzēta, citstarp apzinoties laulības ceļā izveidotas ģimenes dabisko potenciālu radīt jaunu dzīvību un tādējādi sekmēt sabiedrības ilgtspēju. Citāds laulības jēdziena saturs var tikt noteikts, izdarot grozījumus Satversmes 110. panta pirmajā teikumā”.*⁶⁸ Respektīvi, leģitīmo mērķi – sabiedrības tikumības aizsardzību laulības jautājumā – nav iespējams sasniegt ar citiem līdzekļiem, nekonkretizējot laulības jēdzienu Satversmes 110. pantā.

3. Ja Satversmes tiesa tomēr uzskata, ka leģitīmo mērķi ir iespējams sasniegt citādāk, turklāt tādā pašā līmenī, tad, Saeimasprāt, sabiedrība iegūst lielāku labumu par indivīda tiesībām nodarīto kaitējumu, jo ar šiem ierobežojumiem tiek veicināta sabiedrības tikumība, tiek ierobežota vēršanās pret tradicionālām laulībām, veicināts tradicionāls ģimenes modelis, kas ir pamats Latvijas nacionālajai identitātei. Šādas prasības konstitucionālajam likumdevējam izriet no Satversmes ievada, to sistēmiski skatot kopsakarā ar preambulas ceturto un piekto rindkopu. Likumdevēja pienākums ir aizsargāt cilvēka cieņu reizē pasargājot Latvijas identitāti un kopš seniem laikiem veidotās valsts tradīcijas. Kā norādījusi Satversmes tiesa, tad cilvēka cieņas aizsardzība ir balstīta arī uz kultūras un reliģijas tradīcijām, kas ietvertas Satversmes ievada piektajā rindkopā minētajā latviskajā dzīvesziņā.⁶⁹ Labums, ko iegūst sabiedrība, konstitucionāli nostiprinot vēsturisku institūtu, kas respektē cilvēka cieņu, latvju tradīcijas, nacionālo identitāti un kristīgās vērtības, ir lielāks par nepieciešamību konstitucionāli regulēt viendzimuma pāru tiesības laulāties.

[41] **Grozījumu likums ir pieņemts, ievērojot normatīvajos aktos paredzēto kārtību. Grozījumu likuma leģitīmais mērķis ir sabiedrības tikumības aizsardzība. Sabiedrības tikumība var tikt nodrošināta tikai ar esošo Satversmes 110. panta redakciju. Grozījumu likums atbilst samērīguma principam.**

⁶⁸ Satversmes tiesas 2020. gada 12. novembra spriedums lietā Nr. 2019-33-01, 12.1. punkts.

⁶⁹ Satversmes tiesas 2019. gada 5. marta spriedums lietā Nr. 2018-08-03, 11. punkts.

LŪGUMS SATVERSMES TIESAI

Ņemot vērā iepriekš minēto un pamatojoties uz STL 29. panta pirmās daļas 3. punktu, 20. panta piektās daļas 3. punktu un 19.² panta pirmo daļu, Saeima Satversmes tiesai lūdz izbeigt tiesvedību lietā Nr. 2027-111-11, jo STL paredz tiesības iesniegt pieteikumu par lietas ierosināšanu tikai par tiesību normu atbilstību augstāka juridiska spēka tiesību normām (aktiem), jo Valsts prezidents Jānis Smirnovs faktiski ir iesniedzis konstitucionālo sūdzību un Satversmes ievads nemaz nesatur tiesību normas.

NORMATĪVO AKTU UN IZMANTOTĀS LITERATŪRAS SARAKSTS

Literatūra

1. Biemer P. Total survey error design, implementation, and evaluation. In: Public Opinion Quarterly, Vol. 74, No. 5, 2010, p. 822.
2. Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā. Dr. Inetas Ziemeles redakcijā. Rīga: Izglītības soli, 2000, 287. lpp.
3. Jelāgins J. Latvija Ceļā uz tiesiskumu. Rakstu krājums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2020, 99. lpp.
4. Konstitucionālās tiesībspolitikas seminārs “Bīriņi 2014”. Semināra materiālu krājums. Bīriņi: Publisko tiesību institūts, 2014.
5. Latvijas Republikas Satversmes komentāri. Ievads. I nodaļa. Vispārējie noteikumi. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014.
6. Latvijas Republikas Satversmes komentāri. V nodaļa. Likumdošana. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019.
7. Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VI nodaļa. Tiesa. VII nodaļa Valsts kontrole. Aut. kol. Prof. R. Baloža zin. vad. Rīgā: Latvijas Vēstnesis, 2013.
8. Levits E. Satversmes preambulā būtu jāatsedz Latvijas valsts jēga un būtība. Jurista Vārds, 24.09.2013., Nr. 39 (790).
9. Levits E. Valstsgriba. Idejas un domas Latvijai. 1985-2018. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 653 - 654. lpp.
10. Neimanis J. Ievads tiesībās. Viļāni: Renovata, 2004.
11. Neimanis J. Satversmes tiesas procesa tiesības. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2019.
12. Robežlīgums: Spriedums. Materiāli. Komentāri. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2009.
13. Rodiņa A. Konstitucionālajai sūdzībai – 15. Jurista Vārds, 30.08.2016., Nr. 35 (938).
14. Rodiņa A. Konstitucionālās sūdzības teorija un prakse Latvijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2009.
15. Shaw T. Max Weber on Democracy: Can the People Have Political Power in Modern States? Constellations Volume 15, 2008, No. 1.
16. Sniedzīte G. Tiesnešu tiesības. Jēdziens un nozīme Latvijas tiesību avotu doktrīnā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2013.

Normatīvie akti

1. Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Latvijas Vēstnesis, 13.06.1997., Nr. 143/144.
2. Civillikums. Valdības Vēstnesis, 41, 20.02.1937.

3. Eiropas Savienības pamattiesību harta. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis. 07.06.2016. (2012/C 326/02).
4. Grozījums Latvijas Republikas Satversmē. Latvijas Vēstnesis. 03.01.2006., Nr. 1.
5. Latvijas Republikas Satversme. Latvijas Vēstnesis. 01.07.1993., Nr. 43.
6. Satversmes tiesas likums. Latvijas Vēstnesis. 14.06.1996., Nr. 103.

Normatīvo aktu izstrādes materiāli

1. Likumprojekta “Grozījums Latvijas Republikas Satversmē” (Nr. 1335) anotācija. Pieejama: https://www.saeima.lv/L_Saeima8/lasa-dd=LP1400_0.htm

Juridiskās prakses materiāli

1. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2010. gada 24. jūnija spriedums lietā „Schalk and Kopf v. Austria”.
2. Eiropas Savienības tiesas 2018. gada 5. jūnija spriedums lietā Nr. C-673/16 Coman u.c.
3. Satversmes tiesas 2002. gada 22. oktobra spriedums lietā Nr. 2002-04-03.
4. Satversmes tiesas 2002. gada 26. novembra sprieduma lietā Nr. 2002-09-01.
5. Satversmes tiesas 2003. gada 20. maija sprieduma lietā Nr. 2002-21-01.
6. Satversmes tiesas 2007. gada 29. novembra spriedums lietā Nr. 2007-10-0102.
7. Satversmes tiesas 2009. gada 15. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2008-36-01.
8. Satversmes tiesas 2009. gada 6. oktobra 2. kolēģijas lēmums par atteikšanos ierosināt lietu.
9. Satversmes tiesas 2009. gada 7. aprīļa spriedums lietā Nr. 2008-35-01.
10. Satversmes tiesas 2010. gada 6. oktobra sprieduma lietā Nr. 2009-113-0106.
11. Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra spriedums lietā Nr. 2010-01-01.
12. Satversmes tiesas 2011. gada 14. marta sprieduma lietā Nr. 2010-51-01.
13. Satversmes tiesas 2011. gada 25. oktobra spriedums lietā Nr. 2011-01-01.
14. Satversmes tiesas 2012. gada 19. decembra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2012-03-01.
15. Satversmes tiesas 2012. gada 3. februāra spriedums lietā Nr. 2011-11-01.
16. Satversmes tiesas 2014. gada 28. novembra spriedums lietā Nr. 2014-09-01.
17. Satversmes tiesas 2016. gada 15. novembra sprieduma lietā Nr. 2015-25-01.
18. Satversmes tiesas 2017. gada 19. oktobra spriedums lietā Nr. 2016-14-01.
19. Satversmes tiesas 2018. gada 11. oktobra sprieduma lietā Nr. 2017-30-01.
20. Satversmes tiesas 2018. gada 18. oktobra spriedums lietā Nr. 2018-04-01.
21. Satversmes tiesas 2018. gada 29. jūnija spriedums lietā Nr. 2017-25-01.
22. Satversmes tiesas 2019. gada 5. marta spriedums lietā Nr. 2018-08-03.

23. Satversmes tiesas 2019. gada 23. aprīļa spriedums lietā Nr. 2018-12-01.
24. Satversmes tiesas 2019. gada 6. marta spriedums lietā Nr. 2018-11-01.
25. Satversmes tiesas 2020. gada 12. novembra spriedums lietā Nr. 2019-33-01.
26. Satversmes tiesas kolēģijas 2017. gada 2. februāra lēmums par atteikšanos ierosināt lietu.

Citi avoti

1. 9. pants - Tiesības stāties laulībā un tiesības izveidot ģimeni. Pieejams: <https://fra.europa.eu/lv/eu-charter/article/9-tiesibas-staties-lauliba-un-tiesibas-izveidot-gimeni#TabExplanations> [skatīts 01.11.2020.].
2. Survey sampling errors you can't afford to make. Available: <https://www.zoho.com/survey/sampling-errors.html> [seen 05.11.2020.].